

Кафедра бібліяграфіі і дакументазнаўства насустрэч юбілею ФБС

У кастрычніку 2000 г. факультэт бібліятэчна-інфармацыйных сістэм Беларускага ўніверсітэта будзе святкаваць сваё 55-годдзе. Спецыяльная кафедра бібліяграфіі і дакументазнаўства, якая працуе ў складзе факультэта як самастойнае структурнае падраздзяленне, была створана ў 1960 г., хоць выкладанне бібліяграфічных дысцыплін на факультэце ажыццяўлялася з пачатку яго арганізацыі. Заснавальнік кафедры — вядомы бібліяграф і бібліяграфазнаўца, дацэнт М.Ц.Талкачоў, які ўзначальваў яе на працягу 14 гадоў (да верасня 1973 г.). У розныя часы загалчыкамі кафедры працавалі М.І.Савачкіна, дацэнт, канд. педагагічных навук В.А.Факсёў. Якасць падрыхтоўкі спецыялістаў бібліятэчнай справы ў значнай ступені залежыць ад узроўню навукова-даследчай работы выкладчыкаў і ўкаранення яе вынікаў у навучальны працэс. Навуковы пэнз выкладчыкаў кафедры за апошнія 20 гадоў значна павысіўся. У яе складзе працуюць адзін прафесар, доктар навук, дзевяць дацэнтаў, кандыдатаў навук, два старшыні выкладчыкі і адзін выкладчык.

Выкладчыкамі кафедры ўпершыню напісаны і выкладзены падручнік “Беларуская бібліяграфія. Агульны курс” (аўтар В.Е.Лявончыкаў), вучэбны дапаможнік “Галіновыя бібліяграфіі Беларусі” (аўтары Л.Р.Амільковіч, М.В.Іваню, І.У.Мельнік, Р.А.Ровіна, М.І.Савачкіна, Т.М.Сакалова, В.А.Факсёў, Н.М.Цацуліна), “Руска-беларускі слоўнік бібліятэчных і бібліяграфічных тэрмінаў” (аўтары В.Е.Лявончыкаў і Л.А.Дзямешка). У студзені 2000 г. у выдавецтве Беларускага ўніверсітэта культуры ўпершыню выйдзе “Тлумачальны слоўнік бібліятэчна-бібліяграфічных тэрмінаў” (аўтары В.Е.Лявончыкаў, Л.А.Дзямешка, Р.І.Саматія). Дацэнты С.В.Зыгмантовіч, В.А.Касап, Р.А.Ровіна, В.І.Саітава пішуць вучэбныя дапаможнікі па арганізацыі і тэхналогіі бібліяграфічнай работы бібліятэк, інфармацыйна-бібліяграфічнаму забеспячэнню прыродазнаўства, тэхнікі і сельскай гаспадаркі, гісторыі сусветнай бібліяграфіі.

Кафедра клапаціцца аб падрыхтоўцы навукова-педагагічных кадраў. Да кафедры прымацавана 4 суіскальнікі, якія працуюць над кандыдацкімі дысертацыямі і 2 аспіранты. Толькі з 1996 па 1999 гг. на кафедры абаранілі кандыдацкія дысертацыі грамадзянін Сірыі Ібрагім Бадархан (“Гісторыя і сучасны стан нацыянальнай бібліяграфіі Сірыі ў святле канцэпцыі міжнароднай праграмы УПУ/МАРК”), Т.В.Кузьмінніч (“Сістэма бібліяграфічнай інфармацыі па гісторыі Беларусі”), І.У.Дрыга (“Сістэма бібліяграфічнай інфармацыі па мастацтву ў Рэспубліцы Беларусь”). Завяршыла дысертацыйнае даследаванне А.В.Прадзвіна па тэме “Краязнаўчая бібліяграфічная дзейнасць абласных універсальных навуковых бібліятэк Рэспублікі Беларусь”, якое рэкамендавана да абароны.

Пэратварэнне інстытута культуры ва ўніверсітэт патрабавалі ад выкладчыкаў не толькі ўдасканалвання сістэмы адукацыі, а прынцыповай змены яе тэхналогіі і зместу. Таму па ўсіх дакументазнаўча-інфармацыйных і бібліяграфічных дысцыплінах былі распрацаваны новыя праграмы з улікам апошніх навуковых дасягненняў і новых інфармацыйных тэхналогій. На факультэце дзейнічае шматузроўневае навучанне. Побач з падрыхтоўкай бібліятэкараў-бібліяграфікаў для практычнай дзейнасці рыхтуюцца бакалаўры і магістры па гуманітарных навукках. Апошнія пасля паспяховай абароны магістарскіх дысертацый, могуць выкладаць на факультэце ці весці навукова-даследчую работу ў буйнейшых бібліятэках рэспублікі.

Па ініцыятыве кафедры на ФБІС было распачата навучанне студэнтаў па спецыялізацыях “Навукова-тэхнічныя і спецыяльныя бібліятэкі”, “Кнігазнаўства і кніжны гандаль”, “Бібліятэказнаўства і краязнаўства”, “Бібліятэказнаўства і бібліяграфія рукапіснай і рэдчай кнігі”. У апошнія гады выкладчыкі распрацавалі і чытаюць такія новыя курсы, як “Інфармацыйная культура асобы”, “Арганізацыя і методыка навукова-даследчай дзейнасці”, “Патэнтна-інфармацыйная дзейнасць”, “Стварэнне фірменнай інфармацыі”, “Рэдагаванне інфармацыйнай прадукцыі” (у аўтаматызаваным рэжыме) і іншыя.

В.Е.Лявончыкаў

Кадры для аўтаматызацыі бібліятэк

Інфарматызацыя бібліятэк Беларусі сёння становіцца рэальнасцю. Усё большая іх колькасць займаецца ўкараненнем аўтаматызаваных тэхналогій і на іх аснове ажыццяўляе стварэнне і выкарыстанне інфармацыйных рэсурсаў, а таксама абслугоўванне карыстальнікаў. Фарміруецца рынак АБІС.

Рэалізацыя ідэй камп'ютэрызацыі бібліятэк немагчыма без высокакваліфікаваных кадраў. Таму Факультэт бібліятэчна-інфармацыйных сістэм (ФБІС), які сёлета адзначае свой 55-гадовы юбілей, бачыць у гэтым галоўны напрамак сваёй дзейнасці.

Яшчэ ў 1985 г., калі ў бібліятэках пачалі з'яўляцца першыя камп'ютэры, на факультэце была створана спецыялізацыя “Методыка выкарыстання сродкаў механізацыі і аўтаматызацыі ў бібліятэчнай справе”, якую кuryравала тагачасная кафедра інфарматыкі і тэхнічных сродкаў на чале з яе загалчыкам дацэнтам Пятрэнкам Б.В. Вучэбны план упершыню ўключаў курс “Механізацыя і аўтаматызацыя бібліятэчна-інфармацыйных працэсаў”. Разам з курсам “Інфарматыка” ён складаў аснову для вывучэння камп'ютэрных тэхналогій і асаблівасцей іх укаранення ў бібліятэках. Сярод дысцыплін названай спецыялізацыі з'явіліся такія новыя курсы, як: “Вылічальная тэхніка”, “Архітэктура і ўстройства ЭВМ”, “Алгарытмізацыя і праграмаванне бібліятэчна-інфармацыйных задач”, “Праектаванне АІС і АБІС”.

У 1989 г. адбыўся першы выпуск студэнтаў гэтай спецыялізацыі. Асноўная іх мэта ў той час бачылася ў тым, каб быць пасрэдкамі паміж спецыялістамі, якія маюць традыцыйную бібліятэчную адукацыю, але яшчэ не валодаюць камп'ютэрнымі тэхналогіямі, і інжынерамі-праграмістамі, каб агульнымі намаганнямі пачаць працу па распрацоўцы і ўкараненню аўтаматызаваных сістэм у бібліятэках. З цягам часу бачанне прызначэння гэтых спецыялістаў пачало змяняцца ў бок больш паглыбленага вывучэння АБІС. З 1993 г. спецыялізацыя мае назву “Аўтаматызаваныя бібліятэчна-інфармацыйныя сістэмы” (“АБІС”).

Улічваючы актыўны працэс укаранення камп'ютэрнай тэхнікі ў бібліятэках і неабходнасць яго кадравага забеспячэння, у 1995 г. на факультэце была створана спецыяльная кафедра аўтаматызаваных

бібліятэчна-інфармацыйных сістэм (АБІС), якая сёння таксама спраўляе свой невялікі пяцігадовы юбілей. Яна ўзнікла шляхам раздзялення кафедры інфарматыкі і тэхнічных сродкаў і стварэння двух новых: інфармацыйных тэхналогій у культуры і АБІС.

Сёння кафедра АБІС мае шэсць штатных адзнак. Усе выкладчыкі з'яўляюцца кандыдатамі навук. У якасці сумяшчальнікаў працуюць доктар тэхнічных навук В.В.Няшыты, а таксама такія вядомыя спецыялісты ў галіне аўтаматызацыі бібліятэк, як дырэктар Фундаментальнай бібліятэкі БДУ П.М.Лапо, галоўны інжынер Беларускай сельскагаспадарчай бібліятэкі Д.В.Сівураў. На кафедры навучаецца пяць аспірантаў, адзін суіскальнік (большасць з іх у хуткім часе павінны абараніць кандыдацкія дысертацыі і папоўніць штат кафедры), а таксама бакалаўры і магістры. Выкладчыкі кафедры выкладаюць не толькі на ФБІС, але і на спецыялізацыях "Менеджмент сацыяльна-культурнай сферы" і "Інфармацыйныя сістэмы ў культуры" факультэта культуралогіі.

Кафедра ўдзельнічае ў правядзенні навуковых даследаванняў. Сярод найбольш значных іх вынікаў – распрацоўка фармату запісу і абмену даных – БелMARC. Кіраўніком навуковай групы па яго распрацоўцы і ўдасканаленню з'яўляецца дацэнт кафедры С.У.Ільіна, членам навуковай групы – дацэнт Усціменка А.І. Яны таксама з'яўляюцца і аднымі з распрацоўшчыкаў сістэмы нарматыўных/аўтарытэтных файлаў. Па заказе белстандарта кафедрай распрацаваны нацыянальны стандарт "Інфармацыйна-пошукавыя мовы". Дацэнтам М.А.Яцэвічам падрыхтаваны да друку вучэбны дапаможнік для студэнтаў "Рынак аўтаматызаваных бібліятэчна-інфармацыйных сістэм". Выкладчыкі кафедры прымалі непасрэдна ўдзел у распрацоўцы канцэпцый і праектаў, прысвечаных ўкараненню новых інфармацыйных тэхналогій у работу бібліятэк.

Кафедра адказвае на ФБІС за выкладанне шэрага дысцыплін агульнапрафесійнага блока і блока дысцыплін спецыялізацыі. Па пераважнай большасці дысцыплін (за выключэннем самых новых) кафедрай выдадзены вучэбныя праграмы. Яна забяспечвае выкладанне наступных агульнапрафесійных дысцыплін: "Інфарматыка", "Матэматычныя метады бібліятэчнай работы", "Сістэмны аналіз бібліятэчна-інфармацыйных працэсаў", "Сучасныя праблемы прарадазнаўства, тэхнікі, вытворчасці". У новым дзяржаўным стандарце вышэйшай адукацыі па спецыяльнасці Г.12.01.00 "Бібліятэказнаўства і бібліяграфія", які распрацоўваўся пры непасрэдным удзеле кафедры, пералік гэтых курсаў часткова зменены. Так замест курса "Інфарматыка" ўведзены дзве новыя дысцыпліны: "Сацыяльныя камунікацыі" (70 гадзін) і "Аўтаматызаваныя бібліятэчна-інфармацыйныя сістэмы і сеткі" (140). Уведзены таксама і новы курс "Інфармацыйны рынак" (50). Яны будуць выкладацца для ўсіх студэнтаў ФБІС (незалежна ад спецыялізацыі) і разам з курсамі "Вылічальная тэхніка" і "Матэматычныя метады бібліятэчнай работы" складуць інфармацыйны блок новага вучэбнага плана, які распрацоўваецца на базе вышэйадзначанага стандарту.

Пералік дысцыплін спецыялізацыі грунтуецца на прызначэнні спецыяліста і на патрабаваннях да ведаў і ўменняў, якія ён павінен набыць падчас навучання. Усе гэта адлюстравана ў падстандарце па спецыялізацыі Г 12.01.07 "Аўтаматызаваныя бібліятэчна-інфармацыйныя сістэмы" спецыяльнасці Г 12.01.00 "Бібліятэказнаўства і бібліяграфія", які распрацаваны кафедрай, прайшоў экспертызу ў камітэце па інфармацыйных тэхналогіях Беларускай бібліятэчнай

асацыяцыі, зацверджаны і ўпершыню ўведзены ў дзеянне рашэннем Савета ФБІС.

У снежні 1999 г. на кафедры АБІС пачала працаваць камп'ютэрная лабараторыя. Пяць камп'ютэраў у лабараторыі – падарунак інфармацыйнага цэнтра амбасады ЗША. Гэта добры пачатак для далейшага яе развіцця і пераўтварэння ў у сучасны інтэрнэт-клас. У створанай лабараторыі студэнты вывучаюць тры праграмныя прадукты для аўтаматызацыі бібліятэк, якія шырока распаўсюджаны ў Беларусі: АБІС Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, ІРБІС і MARC.

Пры ўмове пашырэння названай лабараторыі, набыцця больш сучаснай камп'ютэрнай тэхнікі і перыферыі, разнастайнага і якаснага праграмнага забеспячэння, умацавання штата кафедры АБІС маладымі навукоўцамі-выкладчыкамі можна ставіць задачу стварэння рэспубліканскага міжведамаснага навукова-метадычнага і вучэбнага цэнтра па пытаннях аўтаматызацыі бібліятэчнай справы Беларусі. Гэты цэнтр мог бы таксама займацца павышэннем кваліфікацыі і перападрыхтоўкай бібліятэчных работнікаў.

Важнае месца ў падрыхтоўцы студэнтаў спецыялізацыі таксама займае вытворчая практыка ў буйнейшых бібліятэках Беларусі, якія маюць добрыя дасягненні ў аўтаматызацыі. Кафедрай для студэнтаў спецыялізацыі распрацавана скразная праграма вытворчай практыкі на ўвесь час навучання ва ўніверсітэце.

Сёлета на спецыялізацыі "АБІС" навучаецца звыш 100 студэнтаў як на базе сярэдняй агульнаадукацыйнай школы, так і на базе Магілёўскага бібліятэчнага тэхнікума. Яна карыстаецца павышаным попытам у абтурыентаў і мае адзін з самых вялікіх конкурсаў на факультэце. Студэнты выконваюць курсавыя і дыпломныя працы, большасць з якіх маюць прыкладны характар – прысвечаны найбольш актуальным праблемам аўтаматызацыі бібліятэчнай справы Беларусі і выконваюцца па заяўках бібліятэк ці адпавядаюць профілю навуковых даследаванняў кафедры. Студэнты спецыялізацыі неаднаразова былі лаўрэатамі рэспубліканскіх конкурсаў студэнцкіх навуковых работ.

Выпускнікамі спецыялізацыі з'яўляюцца маладыя, але ўжо добра вядомыя спецыялісты ў галіне аўтаматызацыі бібліятэк Беларусі, такія, як: Юрый Дзядзёнак (заг. аддзела аўтаматызацыі ФБ БДУ), Сяргей Квачан (зам. дырэктара па новых тэхналогіях РНТБ), Андрэй Мазанік (інжынер-электроншык аддзела ўкаранення новых тэхналогій РНТБ), Наталля Пятровіч (бібліятэкар аддзела новых тэхналогій Прэзідэнтскай бібліятэкі), Сяргей Саматыя (заг. аддзела аўтаматызацыі Цэнтральнай бібліятэкі цэнтралізаванай сістэмы дзіцячых бібліятэк г.Мінска), Дзмітрый Сівураў (гал. інжынер БелСХБ), Дзмітрый Шышкін (інжынер-праграміст аддзела аўтаматызацыі ЦНБ імя Я.Коласа НАН Беларусі), Алена Шулепава (заг. аддзела новых тэхналогій Прэзідэнтскай бібліятэкі) і шмат іншых. Названыя спецыялісты не так даўно аб'ядналіся пад эгідай Беларускай бібліятэчнай асацыяцыі ў І-клуб (Інтэрнэт-клуб).

Значную ўвагу кафедра АБІС надае фарміраванню не толькі прафесійных уменняў і навыкаў, але і выхаванню ў будучых спецыялістаў асабістых прафесійных якасцей, якімі павінен валодаць сучасны спецыяліст. Сярод іх:

- 1) адаптаванасць да змяненняў (здольнасць прыўносіць іх ў бібліятэку, эфектыўна і прадуктыўна ўкараняць новаўвядзенні, гадоўнасць пры гэтым пайсці на разлічаную рызыку),
- 2) тэхналагічная праніклівасць (здольнасць звязваць стратэгічныя мэты бібліятэкі і тэхналагічныя новаўвядзенні);
- 3) здольнасць кіраваць (валодаць навыкамі тэхналагічнага менеджмента, арганізацыйнымі здольнасцямі, быць лідэрам, валодаць асабістай перакананасцю, здольнасцю улчыць абставіны і рабіць іх дакладную інтэрпрэтацыю);
- 4) камунікабельнасць (уменне ўстанаўліваць дзелавыя кантакты і добрыя адносіны з партнерамі, гнуткасць, дыпламатычнасць, жыццярадаснасць, сумленнасць і надзейнасць).

Мы лічым, што гэтыя асабістыя прафесійныя якасці разам з універсітэцкімі патрабаваннямі да ведаў, уменняў і навыкаў, павінны быць пакладзены ў аснову падрыхтоўкі сучасных спецыялістаў у галіне аўтаматызаваных бібліятэчна-інфармацыйных сістэм.

М.А.Яцэвіч